

DI SAIT VO LUSÉRN

APPUNTAMENTO DELLA MINORANZA CIMBRA DI LUSERNA

SAIBAR NO SICHAR IN ÜNSARNE BELDAR?

Benn i pin gest a tschovitt pinne hërtä gänt in balt alümma zo süacha sbemm. I pin gänt pan mòrgas palle, benn 'z iz no gest tunkhl odar daz abas fin az da iz gänt oine di sunn. Dise djar moi muatar, un no pellar moi nona, soin gänt na sbemm un na hennepern fin att di Marké odar in di Brusolada un soin partirt von länt di drai mòrgas. Ma hatt gehatt khummana vort zo giana alümma pan ünsarn beldar. Ma hatt bokhent lai ändre lusérnar, di kentsch un a par fremme. Di uantzegegen sachandar bo da mar hám gemacht di vort soinz gest dar plitzegar un dar nebl: gian zovorlùr ná in tritt von Sambinélo!

In ta' vo häut iz no asó? Mabar lazzan gian di khindar in balt alümma? I vorsmar ditza ombrómm ma höart hërtä mearar ren vo per un bölf bo da hám bidar ägeheft zo giana durch pan ünsarn pérng. Ma hatt gelest artikln vo pern un bölf bo da hám gevrevzts esela, khelbar un moflù. In per hámse gesek vor djar in Vesan,

un in bolf nämhp in länt o! Attn per izta khent khött un geschribet vil: ma boast ke benn ma geat pa balt mochtmae machan höarn, az ma sek in per mochtma gian vort laise laise redane, åna zo hoka odar zo loava un nia gian inkéng in khumman von per, di muatar iz hërtä nämhp un magat auspringen zo schütza di djungen.

Ma von bolf mochtmae vörtn? Ma vörteze von sèll bo ma nèt khennt. Denna hänne gevorst in an tschell von moi mānn, bo da steat ná in gebill vor arbat, un att dise vichar boaztarsan gesichart mearar baz biar. Dar hattmar khött ke di bölf att di ünsarn pérng soin gerift alümma von Beleschlánt odar vo dar Slovenia. Dar iz gänt vürsnen zo kontära ke attn Appennino soinda mearar baz 1500 bölf un ma hatt nia gehöart khön vo läut bo da soin khent gevrevzts von bolf. Sichar ma mocht bizzan ke ma hatt zo tüana pitt groaze un starche bille vichar. A per mage rivan zo sbera mearar baz 150 kile, un loafat ba-

hémme azpe a ross un a bolf iz sterchar baz a hunt. Dise vichar vörtnse von mentsch, bo da se hatt hërtä ausgemacht pitt sklöpp, trappin un gift un süachan zo stiana vort bait von läut. 'Z mage auzvalln ke da nemparse in häusar odar in stèll zo süacha eppaz zo vrèzza. Sèmm mochtma nicht tüan ombrómm da magatn gian kontro in mentsch un paizan zo schützase. Pezzar iz hokn un mèkkn a fann pittnar khell zo darschrékh daz bill vich.

An lesten gloabe iz pezzar nèt lazzan alümma khummane khindar auz von länt, ma pitt allz daz sèll bo ma lest att di földje un höart in televi-siong, bo da auzvallt in di stattn, gloabe soinda mearar sichar di beldar umme 'z länt, baz zèrte quartiarn vo Tria.

In ta' vo häut mochtmae bohüatn mearar von töbegen läut baz von billn vichar!

S.F.

Foto di Walter Nicolussi Zatta

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.lusern.it

DI KRAFT VODAR MUSIK: VO LUSÉRN FIN IN BURUNDI UN CUBA

Anche quest'anno, come ormai consuetudine, Luserna ha ospitato, per un breve periodo degli artisti. Ormai è tradizione, che nei mesi estivi, il nostro paese diventi meta di musicisti, attori, registi e altri artisti, che a modo proprio, apprezzano e godono delle bellezze e delle infrastrutture del nostro territorio. Quest'anno a organizzare ben tre eventi nel giro di poco più di una settimana è stata la scuola di musica roveretana "UpDoo!". Quindici musicisti di tutti i generi musicali e provenienti da tutta Italia si sono ritrovati proprio a Luserna per creare una composizione musicale collaborativa il cui ricavato verrà impiegato per promuovere progetti di sviluppo sociale tramite la musica nelle zone di Cuba e nel Burundi.

'Z soinz aromài vil summar boda Lusérm un soine struktüre khemmen genutzt zo macha arte: a bötta pinn musicisti vo Firenze, dena pittan bände vo Tria, vert peng in film "Résina" un häür vodar schual vo musik vo Rovràt. Da lest boch vo sunjo vil artisti soinse bokhent atz Lusérm zoa zo partecipàra att drai eventi, alle pittar musik, augerichtet vodar musiksual "UpDoo!". Dar earst evento iz gest "GuitarCampus", an kurs zo spila di kitàrr odar in pianoforte un zo singa, disar kurs iz gest offe alln, vor di lusérnar un vor di turistn o: un hám partezipàrt 70 läut affn tage. Da zboate offnung iz gest a "Workshop"

Giada von Galen

A KHLUMMANDAR SPIAZAR BODA RÈTTET 'Z LEM

Zdjar 1998 a dokhtur inglés, Andrew Wakefield, hatt geschribet affnan bichtegen földjo vo medisi, The Lancet, an artikl haltante au ke di khindar boda

khemmen vatschinàrt ristschàrn zo darkrânkha vo autismo. Spetar hattma darvèrt ke disar dokhtur hatt gehatt gevânk gëlt zoa z'schraiba lungen, nützante valse dati vor soine studie. Dar földjo hatt gemocht vorsan soin lesarn vortzaing un in schraibar izzen sinamài khent vietärt z'arbata azpi dokhtur. Disa gevelata teoria von autismo hatt però gemacht an groazan schade boda innhalte fin in ta' vo häut: seânska azta vil näuge studie hám gezoaget ke dar autismo hatt nicht zo tümmanna pittn vatschin, vil läut vörtnse hërtä no zo macha vatschinàrn soine khindar. Dar näuge dekrét vo dar ministaren Lorenzin schafft zo vatschinàra alle di khindar fin att 16 djar. Fin est hattma gemocht machan viar va-

tschin, von näuge schualdjär vür bartnz soin in gäntzan zene. Di khindar boda nèt soin vatschinàrt mang nèt khemmen inngeschribet in khindargart odar in èst. Ma ditza iz nonet allz: vor berda nèt volget, dar dekrét lek vür multe vo tausankhar euro - an earstrn hattma sinamài gehatt in sint zo nemmanen vort di khindar. In gäntzo Beleschlánt mildjü läut soin mèchte augerekht peng disan dekrét. Sa gloam ke di vatschin machan mearar schade baz helvan un vörtnse vor di gesünthait vo soin khindarn. Sa haltn au ke pitt disan dekrét di hoachan boda redjarn ka Ruam hám geböllt machan a groazez geschenkh in fabriként vo medisin, boda gebinnen vil gëlt pinn vatschin. Atz 11 vo prachant a Merân dar pre-

sidént Mattarella, boda au iz gest khent zo trèffa in österraichar presidént Van der Bellen, iz khent ge-grüaßt pitt gevìspla un gehóka vonan folkath khonp darzürnte müärt un veter boden hám gehaltet vor übl zo haba untarschribet disan dekrét. Ma boazt ke di läut da ka üs lazzanen nèt gearn schaffan vo Ruam bia sa hám zo leba un no mindar bia sa hám z'züglä au soine khindar. 'Z gianda però ummar vil schaülane beata boma hatt gegloabet gemèkhet fin vor biane zait, un ditza pròpio in gratzia in vatschin. Ünsarne altn bartnen no gedenkan di grupp odar di khaichhuast, beata boda hám geomment vil djunge lem in ünsarn lentarn disedjar. Darsidár di khindar khemmen vatschinart mindar, sötta-

ne beata soin ná zo kheara bidrùmm da ka üs o. Nèt machan vatschinàrn soine khindar iz eppaz boda schedeget nèt se alümma, ma di ändarn uminùm o, un überallz di sèlln boda sa soin debil un krânk un vor ditza mang nèt khemmen vatschinàrt. Vor disa resóng di Bèltorganizatziong vo dar Gesünthait hältet au ke 95% von khindarn schöllatn soin vatschinàrt. Sichar, schaffan un dróm iz furse nèt dar djüst bege: vil bichtegar beratz lirnen in läut bazzez soin dise schaülane beata un umbrómm 'z iz bichte schützan soine khindar. Asó tüatma in di ändarn lendar vo dar Europà un nindart, fin häut, hatta geböllt an dekrét zoa zo machaz vorstian in läut.

Paolo Pergher

DAR KHLUMMA PRINTZ GELEST VO PAPA FRANCESCO IN DA ZIMBRISCHZUNG

Baz hámse panåndar dar Papa Francesco un dar schraibar Antonie de Saint-Exupéry von Khlumma Printz? An uantzegez sachan: alle poade ren zuar inan khinn. Benda in lem di groazan läut, machan hërtä di lestezegeen sachandar, schaubolau zo giana in khèrn von sachandar, ziage abe di schintl, schauge azpe a khinn. Benda epparümmaz khlopftar un rüafe halte au un lusan. Lazz offe doin bege un lusan hërtä. A khinn süacht zo pinta pitt alle un in alle süacht libe un impaiteten daz lestezegez bodrùmm. Ditz a allz daz sèll boda gevällat in Zygmunt Bau-man boda hatt gemacht pensàrn übar da lautrege società. Allz daz sèll boda mochat pintn; di arbat, di libe, a

prodjèkt vor a komunità. Azto hast a hertz azpe a klummaz pisto guat eppaz zo impaitadar. In dí khirch vo Papa Francesco, vorgèzz berda khütt "Ma hatt hërtä getänt asó"; da izta nètt platz vor ditza bort ma vor daz sèll vonan khinn. Benn 'z vorstar eppaz machez nètt stian letz; vorprennz nètt pittn börtar, darkhluppz nètt. Lazzen soi zait zo intruama, zo prodjekta 'z lem, di guatn sachandar dekhansase abe se-deguàl. Giben nètt allz inaran bött, ombrómm, untar in huat von burm mochtma schaunga durch déllant, pittn oang vo Gottarhear. Dar gröazarste intruam von Gott iz koltevàrn soi rebe, seânska azta in Vangelo schaugetz nètt auz asó, benda di ruamar

pintse alümma atz soine interessi. A trüpfle bazzar alümma macht renvenir aniaiglaz lem in desèrt o. Ma baz tüasto inan desèrt? Odar afnan planét? Eppaz näuge tüatze offe sèmm boda inngeat di sunn. Lazzte gian pittn hirn, lazz di vort, doin kontròllo, 'z iz a näugar libar, gloamar dar Gott trakte untar soine vëtrech.

Papa Francesco lirnt a bötta soin bischöf, soin pfaffan zo haba adosso 'z gestánkh vo dar obe, sait nämhp in läut, alóra bartnzaz lüsnen. In disan lång viazo azpe dar mānn von fligar hòrte zovorlùr, vánk koradjò, a khlümmaz töale vodar bëlt khennt alümma di groazan sachandar von universo, vo bobar khemmen un bo-

bar bartn gian. 'Z khüttarz alle di tage bendo lebest, bendode mövarst: bendo bokénnst doi Kreatór. Gedenkthe ke häut zo tage di läut soin nètt alümma genutzt, ma eppaz näuge izta vür khennt sa saung auz azpe a kultura boda allz vantzàrt. Vor se Gottarhear azpe dar Khlumma Printz lazzte abe von hümbl zo lauchte. Ditz khintaz gëtt allz åna zo zala, genümma haltnsa khunt. Benda dar tinntz iz gäntzo khlumma un dòpo kreskartar zo vånga platz in gäntz hërtz, dizta beratz di arbat von taüv; pait di libe boda kinnt vo Gottarhear alümma. Hüatar un nètt padrù vodar boda geböllt an dekrét zoa zo machaz vorstian in läut.

A.G.
(prosegue su DSVL 18/08/17)